

12.3.2014/Seppo Ruotsalainen

Marxilainen tietoisku:

Työajan lyhentäminen - näin Marx sen sanoisi

Karl Marxilla (1818-1883) olisi (ja onkin) paljon sanottavaa työajan lyhentämiskysymyksestä. Hän omisti Pääoman ensimmäisen osan kahdeksannen luvun kokonaisuudessaan aiheelle "Työpäivä" (Pääoma 1. osa, suom. 2013, s. 214-276), jossa keskeinen teema on kamppailu normaalityöpäivästä. Marx käsitteli tätä kysymystä historiallisesti lähtien aina 1300-luvun puolivälistä 1600-luvun loppuun sekä Englannin tehdaslainsäädännön osalta 1830-luvulta 1860-luvulle.

Pitkällinen taistelu kapitalistiluokan ja työväenluokan välillä

Normaalityöpäivän säätäminen on tulos monisatavuotisesta taistelusta kapitalistin ja työmiehen välillä (Pääoma 1, s. 248). Kuitenkin vasta Englannin vuoden 1833 tehdaslaista, joka käsitti puuvilla-, villa, pellava- ja silkkitehaat, "alkaa normaalityöpäivä uudenaikaisessa teollisuudessa" (em. teos, s. 255). Ensimmäinen kymmenen tunnin työaikalaki astui näillä aloilla voimaan rajun ja pitkäaikaisen työväen ja kapitalistiluokan välisen kamppailun tuloksena 1. toukokuuta 1848 (Pääoma 1, s. 261).

Normaalityöpäivän aikaansaaminen on siis pitkällisen, kapitalistiluokan ja työväenluokan välisen enemmän tai vähemmän salatun kansalaissodan tulos. "Samoin kuin taistelu aloitetaan uudenaikaisen teollisuuden piirissä, samoin sitä ensiksi käydään tämän kotimaassa Englannissa". Marx totesi, että englantilaiset tehdastyöläiset eivät olleet ainoastaan Englannin, vaan yleensä koko uudenaikaisen työväenluokan esitaistelijoita (Pääoma 1, s. 273).

Tärkeä osa palkkaorjuuden vastaista kamppailua

Taistelu työpäivän rajoista on osa orjuuden, nykyaikana nimenomaan palkkaorjuuden vastaista taistelua. Marx suhtautui pilkallisesti pelkkiin puheisiin ja julistuksiin "yleisten ihmisoikeuksien" toteuttamisesta työväenluokan aseman parantamiseksi. "'Luovuttamattomien ihmisoikeuksien' loisteluaan luettelon sijalle tulee lailla rajoitetun työpäivän vaatimaton Magna Charta, joka 'vihdoinkin säätää, milloin se aika, jona työmies myy työvoimaansa, päättyy, ja milloin hänen oma aikansa alkaa' " (Pääoma 1, s. 276).

Tämän päivän tilanne

SKP:n pää-äänenkannattajassa Tiedonantajassa julkaistiin äskettäin (27.2.2015) valaiseva kuvio ja selvitys suomalaisen säännöllisen vuosityöajan lyhenemisestä sadan vuoden ajalta eli vuodesta 1910 vuoteen 2010. Tuona aikana keskimääräinen vuosityöaika on vähentynyt 3000 tunnista noin 1600 tuntiin eli noin puoleen. Työväenliikkeen tämän hetken keskeinen vaatimus on siirtyminen kuuden tunnin työpäivään ja 30 tunnin työviikkoon. Toteutuessaan tämä toimenpide lisäisi työpaikkoja Suomessa arviolta noin 250 000 – 300 000:lla.

Helsingin Sanomien mielipidesivulla esitettiin äskettäin (27.2.2015, kirjoittajana **Anna-Liisa Rekola**) aiheellinen kysymys, miksei puhuta työajan lyhentämisestä, vaan "koko ajan puhutaan työajan pidentämisestä". Kirjoittajan mukaan jos siirryttäisiin kuuden tunnin normaalityöaikaan ja samalla pienennettäisiin palkkoja 20 prosentilla, päästäisiin eroon suurimmasta osasta työttömyyttä ja sen aiheuttamista kustannuksista.

Eläkkeellä oleva työmarkkinaneuvos **Pekka Peltola** vastasi (HS 28.2.) Rekolan kysymykseen, että työmarkkinajärjestöt eivät yksinkertaisesti halua kyseistä muutosta. Peltola totesi, että työnantajien järjestöt vastustavat lyhennetyn työajan kokeilua ja tuottavuuden kasvun huomioon ottamista palkoissa. Työntekijät puolestaan eivät halua luopua ansioistaan mistään syystä, joskin "näkevät järjestelyn hyvätkin puolet".

Palkan alentamiseen ei ole syytä eikä perusteluja

Luokkatietoisien työväenliikkeen kannalta työntekijäpuolella ei ole syytä suostua palkkatason alentamiseen työajan lyhentämisen "hintana". Kysymys ei tässä suhteessa voi olla työmarkkinajärjestöjen kaupankäynnistä, vaan työntekijöiden terveydestä ja elämänlaadusta.

Työnantajapuoli on historiallisesti jokaisen työajan lyhentämisen yhteydessä pitänyt kovaa ääntä uudistuksen "katastrofaalisista" taloudellisista menetyksistä. Marx kuvaa eloisesti sitä, kuinka pääomapiirit Englannissa ryhtyivät jo ennakoita sotaretkeen estääkseen 10-tuntista työpäivää koskevan lain täysimääräisen voimaantulon 1. toukokuuta 1848.

Tähän sotaretkeen yritettiin saada työväki mukaan propagoimalla, että taloudellisesti hädänalaiset työläiset halusivat itse tehdä pidempää työpäivää saattaakseen taloutensa kuntoon, maksakseen velkansa jne. Kun 10-tuntinen työpäivä sitten toteutui "kaikkialla, missä olosuhteet suinkin sallivat" toteutettiin vähintään 25 prosentin alennus työpalkkoihin (Pääoma 1, s. 259-260).

Mitä Marx sanoisi tänään?

Nykytilanteessa Marx varmaankin korostaisi, että koko työajan lyhentämisen historia eri maissa todistaa, että jokaisen merkittävän lyhennyksen myötä seuraa työn tuottavuuden nousu, joka enemmän kuin kompensoi työnantajapuolelle aiheutuvat palkkatason "menetykset".

Mikäli Marx pääsisi "sieltä jostakin" lomalle esim. nykyiseen Suomeen, hän menisi varmaankin facebookiin ja muihin tiedotusvälineisiin seuraamaan vaikka tulkin välityksellä työajan lyhentämisestä käytävää keskustelua. Hän ilahtuisi ensin tiedoista, joiden mukaan Ranskassa, Saksassa ja Hollannissa on osaksi jo toteutettu ja ainakin kokeiltu kuusituntiseen työpäivään siirtymistä.

Samoin Suomen naapurimaassa Ruotsissa on kuuden tunnin työpäivistä saatu rohkaisevia tuloksia esimerkiksi Göteborgin Toyotan tehtaalta, jossa menettely on ollut käytössä jo pidempään. Erityisesti Marx innostuisi MTV Uutisten äskettäin (19.2.2015) välittämästä tiedosta, jonka mukaan ruotsalaisessa sairaalassa kokeillaan työpäivän lyhentämistä täyden päivän palkalla, siis pakkatasoon kajoamatta eli kuten asia ilmaistaan kuuden tunnin työpäivästä maksetaan kahdeksan tunnin palkka.

Myös Suomessa on innostuttu...

Suomessa on myös innostuttu edellä mainitusta uutisesta ja MTV Uutisten nettiäänestyksessä 78 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että Ruotsin malli tulisi rantauttaa tännekin. Marx joutuisi kuitenkin rypistämään kulmakarvojaan ja sukimaan hiukan hermostuneesti partaansa havaitessaan nettikeskustelusta, että eräät (ilmeisesti erityisesti nuoremman polven keskustelijat) olisivat valmiita alentamaan palkkojaan (jopa sadoilla euroilla kuukaudessa) kuusituntisen työpäivän "hintana". Toisaalta kylläkin monet (ilmeisesti enemmistö) ovat valmiita lyhentämään työpäiväänsä vain ehdolla, että palkka ei alene.

...mutta koko ajan puhutaan muusta

Mikäli Karl Marx nyt saisi kutsun Ay-liikkeen Työaika-seminaariin (mikä ei lainkaan olisi varmaa), hänellä olisi palkanalennukseen taipuvaisille henkilöille ja tahoille ulkopuolisen tarkkailijan viesti:

Teidän maassannehan työnantaja puhuu koko ajan työurien pidentämisestä. Täällä ei kuule oikeastaan lainkaan puhuttavan todellisesta pyrkimyksestä työajan lyhentämiseen. Päinvastoin: Ruotsista tänne juuri kokoomuslaisen pääministerinne **Aleksander Stubbin** aloitteesta tilatun "talousraportin" laatijat, entinen Ruotsin valtiovarainministeri (ei ihme, että on entinen!) **Anders Borg** ja Valtion taloudellisen tutkimuslaitoksen VATTin ylijohtaja

ja kokoomuksen kansanedustajaehdokas **Juhana Vartiainen** puhuvat yhteen ääneen pelkästään työurien pidentämisestä, työttömyysputken katkaisemisesta ja "nollaa lähellä olevista" palkkaratkaisuista.

Marx pitäisi hämmästyttävänä ja huolestuttavana sitä, että monet, erityisesti nuoret työntekijät ovat valmiita puhumaan palkan alennuksista 6-tuntisen työpäivän "hintana", vaikka maassa ei ole olemassa oikeastaan minkäänlaisia näyttöjä todellisesta siirtymisestä työajan lyhentämiseen. Ammattiyhdistysliike ei täällä myöskään näytä olevan Euroopan aktiivisimpia työajan lyhentämisen ajamisessa. Marx huomauttaisi pitkän kokemuksensa perusteella, että historian valossa jokainen todellinen työajan lyhennys on ollut kovan luokkataistelun tulos.

"Rusinat pullasta"

Suomen kielessä on onnistunut sanonta "poimia rusinat pullasta". Kun työnantajalle tarjotaan työajan lyhentämisen "hintana" jo etukäteen palkanalennusta, tämä tekee sen johtopäätöksen, että työntekijöillä on varaa palkanalennamiseen. Työnantajapuoli ottaa tämän asian työkalupakkiinsa ja poistaa sieltä helpottuneena kokonaan työajan lyhennysvaatimuksen. Työnantaja saa tuekseen välinpitämättömien nettikeskustelijoiden joukon, joista eräs toteaa, että "kuuden tunnin takia ei kannata edes eväitä tehdä" (MTV Uutisten 19.2.2015 Facebook-sivut)

Toinen keskustelija huomauttaa sarkastisesti, että meillä Suomessa on jo työajan suhteen samantapainen järjestely kuin Ruotsissa. "Täällä pyritään siirtymään 10 tunnin työpäivään 8 tunnin palkalla!". (MTV Uutisten 19.2.2015 Facebook-sivut). Tuo viimeksi mainittu keskustelija saattaa hyvinkin olla lähellä realismia ainakin jos edellä mainittu Borgin & Vartiainen "talousraportti" saatetaan käytäntöön.

Marxin ydinviesti tämän päivän työaikakysymyksessä

Työnantajapuoli perustelee työajan lyhentämisen "mahdottomuutta" erityisesti taloudellisten kriisien aikana. Samalla työnantaja pyrkii lisäämään työntekijöiden työaikaa ja pidentämään työuria muka lamasta selviytymisen ehtona jne. Tämän vastapainoksi työläisten tulee pitää yllä jatkuvaa työajan lyhentämisvaatimusta.

Millä tavoin Marx perustelisi työajan lyhentämistä koskevaa työväenliikkeen vaatimusta tänä päivänä eli mikä olisi hänen ydinsanomansa tässä asiassa? Se olisi mitä todennäköisimmin sama, jolla hän ohjeisti kansainvälisen työväenliiton Genéven kongressin päätöstä syyskuussa 1866, siis lähes 150 vuotta sitten: "Työpäivän rajoittaminen on ennakkoehto, jota ilman eivät tule onnistumaan mitkään työläisten aseman parantamisen tai heidän vapauttamisensa yritykset."

Mainittu viesti työväen- ja ay-liikkeen edustajille voitaneen tulkita suorasukaisesti siten, että niin kauan kuin työajan lyhentämisvaatimus ei ole keskeisellä sijalla heidän toimintastrategiassaan, niin kauan voidaan virsilaulajan sanoja lainaten todeta, että "on turhaa ponnistusta sun kaikki rientosi".

Toiminta työajan lyhentämiseksi on kamppailua työväenluokan vapauttamiseksi pääoman vallasta ja alaisuudesta. Ellei työväen- ja ammattiyhdistysliikkeessä ymmärretä tätä, silloin ei ole ymmärretty luokkataistelun erästä keskeisen tärkeää osaa.

Edellä mainittu Genéven kongressi asetti päätöksessään vaatimuksen työpäivän rajoittamisesta lainsäädännöllistä tietä 8 tuntiin (Karl Marx, Pääoma 1. osa, suom. 2013 s. 275). Nykyolosuhteissa kansallisen ja kansainvälisen työväenliikkeen tehtävä on asettaa vaatimus työpäivän rajoittamisesta kuuteen tuntiin palkkatasoa alentamatta.